

TÖRÖK RÓBERT Kempelen Béla a családtörténeti vállalkozó

Épp egy éve jelent meg a *Turul* 2012/4. számában egyedi elsősorban családi forrásokat feltáró tanulmányom Kempelen Bélára és családjára vonatkozóan.¹ A kutatást tovább folytatva újabb adalékokra bukkantam, amelyeket elsősorban kereskedelem-történeti megközelítésből szeretnék bemutatni. Az újabb forrásokat Somogyi Gábor úr bocsátotta rendelkezésemre, – amelyet ezúton is megköszönök – ösztönözve e tanulmány megírására. Az általa átadott dokumentumok egyúttal Kempelen Béla, a heraldikus, a családtörténeti irodát vezető vállalkozó, „kereskedő” háttérben működő üzleti tevékenységébe enged bepillantást. A témában jártas kutatók már régóta sejtették, hogy a családtörténeti munkák megalkotása összefügg Kempelen vállalkozói tevékenységével, azonban ezzel részletesen még nem foglalkoztak. A tanulmányban elsősorban élete azon szakaszát tárgyalom, amely szakmai működésével függ össze.

A Kempelen cég első néhány éve

Az 1874-ben született jogi végzettségű kismagyar Kempelen Béla pályája kezdeti szakaszán a közigazgatásban dolgozott. Feltárt életrajza szerint 1904 és 1906 között újságíróként tevékenykedett Temesvárott. 1908-ban érkezett, illetve költözött Budapestre, ahol letelepedve 1908. június 2-án házasságot kötött az újvidéki születésű Quint Máriával.² A most feltárt források illetve a felhasznált cégmutatók szerint 1908-ban kezdett önálló vállalkozásba Budapesten, és mint az közismert nagyszerű eredményeket ért el. A legtöbb e témában kutatott személy használja az általa kiadott könyvsorozatokat, illetve a minden társadalmi rétegre (nemes családok, polgár családok, zsidó családok) vonatkozó családtörténeti munkákat. 1908-ban a Budapesti Czim- és Lakjegyzék szerint cége

okmányszerző irodaként működött az Erzsébet körút 15. szám alatt³, amelynek tevékenységét elsősorban a ma már jól ismert, nagy számban létező családtörténeti kutató vállalkozások tevékenységéhez hasonlíthatjuk. Irodája nemcsak egyike volt az első hazai ilyen jellegű cégeknek, de sokoldalúságát tekintve is egyedülálló volt. Üzlete több lábon állt, és a fő tevékenységi köréhez köthető egyéb feladatokkal is „cégszerűen” foglalkozott. A címtárak főként a címerfestőknél, címerfestőknél említik kezdetben a céget. Nehéz is lett volna akkor besorolni egy családtörténettel foglalkozó vállalkozást. A szakmai megalapozottság azonban már ekkor biztosra vehető volt. Kutatásait és gyűjtéseit évek óta folytatatta és a szakmai kapcsolattartást sem mellőzte. Kempelen Béla 1907-ben adta ki – már Budapesten – 142 oldalas kézikönyvét: *A nemesség. Útmutató az összes nemességi ügyekben genealogiai és heraldikai kézikönyv* címmel. 1910-ben pedig a *Magyar Nemzeti Almanach: az 1867-1909-ben magyar nemességre, bárói, grófi és hercegi méltóságokra emelt családok* címmel jelent meg 149 oldalas munkája a Pátria Nyomda közreműködésével.⁴ Cége kezdetben változó helyeken működött.⁵ A nemesi címerek, adatok, a szakirodalom gyűjtése és ügyfelek részére történő szolgáltatása mellett elsősorban a jobb megélhetést biztosító heraldikai címerfestéssel foglalkozott. 1910-től a József körút 2. szám alatt működött, akkor már Családtörténeti Iroda néven működő vállalkozását. Kempelen kezdetben az 1893-ban alakult ma is működő Pátria Nyomdával állt kapcsolatban, munkáit itt adták ki. Vállalkozása sokat költött reklámra. A Pátria r. t. nyomdájánál kiadott reklám levelezőlapjai valamint prospektusai segítségével jól azonosítható a cég fő tevékenységi köre: „Kempelen Béla Családtörténeti Iroda Budapest VIII. József körút 2. Telefon: József 20-22”⁶ Elvállal mindennemű családtörténeti kutatásokat; ma-

¹ *Török Róbert: Fényképportrék Kempelen Béláról és családjáról. Turul, 86 (2012) 147–153.*

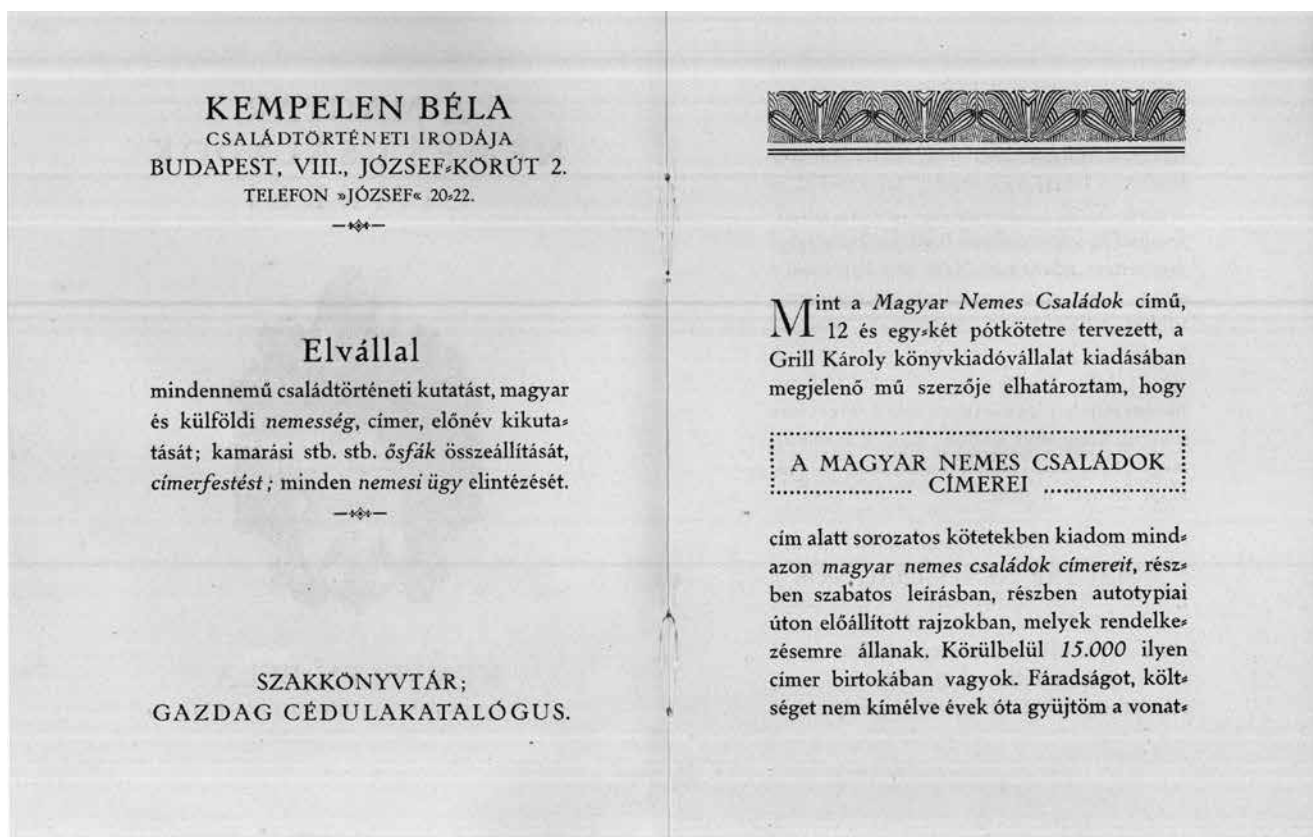
² Idáig csak feltételeztük a Quint család délvidéki származását. A pontos származási helyre fény derült. Quint Mária 1956. február 13-i a Budapest VIII. kerületi halotti anyakönyvi bejegyzése szerint Újvidéken született 1882. július 10. én. A *Turul* 86. számában bemutatott egyik felvételen Kempelen anyósa Quint Miklósné Labáth Zsuzsanna is szerepel, mely felvétel szintén Újvidéken készült Singer J. fényképész helyi műtermében.

³ Budapesti Czim- és Lakjegyzék. Bp., 1908. 893.

⁴ A nyomda történetére vonatkozólag lásd: *Perskovits József: A Pátria Nyomda története. In: Typográfia, 1 (2002) 2. valamint Pilinyi Péter: A százéves Pátria Nyomda megalapítása. In: Magyar Grafika, 1 (1994) 30–33. és A Pátria Nyomda múltjából 1893–1958. In: Papíripar és magyar grafika, 6 (1958) 631–633*

⁵ 1909-ben a VI. Rózsa utca 71. szám alatt találjuk cégét. Lásd: Budapesti Czim- és Lakjegyzék. Bp., 1909. 821.

⁶ Elsősorban szakmai tevékenységét elősegítve már igen hamar használatba vette a telefon szolgáltatását, amellyel főként időt spórolt meg. Valamint az

1. kép – Kempelen Béla cégének reklámprospektusa

gyar vagy külföldi nemesség, címér, előnév kimutatását; cs. és kir. kamarási stb. ősfák egybeállítását minden nemesi ügy elintézését, címerfestést.”⁷ (1. kép)

A reklámprospektus szerint szakkönyvtár és cédulakatalógus is állt az ügyfelek rendelkezésére, amelyre nyilvánvalóan szüksége volt egy ilyen vállalkozásnak. Mindemelllett Kempelen a tevékenységéből befolyt összeg egy részét szakkönyvek és más források vásárlására fordította, amelyet egyébként hirdetésben is közzétett. „Czímeresleveleket és egyéb okmányokat gyűjteményem részére vásárolok.” Az 1913-ra már 15 000 nemesi címer volt – saját leírása szerint – birtokában. „Fáradtságot, költséget nem kímélve évek óta gyűjtöm a vonatkozó adatokat nem elégedve meg a megbízható forrásmunkáknak és címergyűjteményeknek sokszor igen megbízhatatlan közléseivel.”⁸

ügyfelekkel való kapcsolattartást és az üzleti lehetőségeit növelte.

⁷ A Magyar Nemes Családok Címerei könyvsorozat előjegyzési reklám levelezőlapja, nyomtatott prospektusa. Pátria r.t. kiadása. Bp., 1913.

⁸ A Magyar Nemes Családok Címerei nyomtatott prospektusa, amelyet a VII. kötet megjelenése után adtak ki. Pátria r.t. kiadása. Bp., 1913.

Szaklapjai

A kezdeti időkben cége szaklapot is megjelentetett, amely azonban nem sok évet élt meg. 1912-ben a *Családtörténeti kutatók lapját* szerkesztette, 1914-ben pedig a *Családtörténeti lapok: genealogiai és heraldikai szaklap* jelent meg a szerkesztésében. Az előbb említett Családtörténeti kutatók lapjából egy mutatóvándorszám található az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében. A második lapból az 1914-es évfolyam márciusi és áprilisi száma lelhető fel. Kempelen Béla kutatásai folyamán kapcsolatba került levéltárosokkal és főként egyházi személyekkel, akiktől az anyakönyveket beszerezte, emellett magánszemélyektől, leszármazóktól is igyekezett adatokat kérni családtörténeti és heraldikai ügyekben. Az 1912-ben megjelent *Családtörténeti kutatók lapja* is e célt szolgálta. A saját kiadásban évi négyszer megjelenő lap nem hozta meg az általa várt eredményeket. Az első évfolyamot ingyen ajánlotta és küldte meg Kempelen az összes római katolikus, evangélikus és református egyházközségnek, valamint vármegyei és törvényhatósági levéltárnak és a genealógia iránt érdeklődőknek. Nyilvánvaló, hogy ez nem kis költséget és munkát jelentett irodájának. Vállalkozóként abban reménykedett, hogy a lap által kínált szolgáltatások bevételeként működőképesé tudja tenni a kiadást. A lap három rovatból állt. A *Kérdések, Feleletek* valamint az *Anyakönyvi körözések* voltak a részei.

A bevételt a feltett kérdések utáni szavankénti 30 fillérben, vagyis minimum 4 koronában megállapított díjból remélte. Ilyen kérdést lehetett például pénzért feladni: „A Spindler család nemességlevele hol őrzetik?” A *Feleletek rovat* ezekre a kérdésekre adta meg a választ, a szerkesztőség és az olvasók által. A felelet ingyenes volt és nyilvánvaló célja a cég általi ingyen információszerzés, vagyis a családtörténeti adatok gyűjtése volt. A *Körözés rovat* főként anyakönyvi adatok szolgáltatásából állt. Az információkért cserébe felajánlhattak díjakat, különböző összegeket, amelyek 25 %-a szintén a szerkesztőséget illette. Példaként említhetjük: „1770 körül született Vattay János keresztlevele” 15 koronát ért. A *Körözés rovat* célközönsége elsősorban az anyakönyvi adatokat szolgáltató anyakönyveket vezető egyházi személyek voltak. Ők azonban feltehetően munkájuk miatt is kevésbé éltek a lehetőséggel. A lap mint üzleti vállalkozás – bár nem volt rossz elgondolás – érdektelenség miatt mégsem vált be. Az érdeklődés hiánya miatt egyébként Kempelennek életében elég sokat kellett küzdenie. Az 1910-ben írt *Magyar Nemesi Almanach* című művében így ír erről: „Az érdekelt családokhoz intézett sok-sok felhívásom azonban sajnos nem járt azzal az eredménnyel melyet tőlük vártam. Nem érzem magam illetékesnek arra, hogy az okot kutassam, aránylag miért oly kevés család szolgáltatott be címere és leszármazására vonatkozó adatokat?-- de magát a tényt nem hallgathatom el.”⁹

1914 márciusában saját kiadásban és szerkesztésben *Családtörténeti Lapok* néven jelent meg az előző periodika folytatása. A terjesztésben itt már későbbi kiadója, a Grill Károly császári és udvari szállító könyvkereskedő cég mint főbizományos jelenik meg.¹⁰ A valóban gondosan szerkesztett családtörténeti lap joggal válhatott volna a szakma lapjává. Forrásközlésként családtörténeti leírásokat, leszármazási táblákat és címerleírásokat közölt, főként a cége által kutatott vagy fizetett megjelenések alapján. Az *Egymás közt* elnevezésű rovatban az előző lapban bevezetett *Kérdések és Feleletek* kaptak helyet, immár ingyen. Az *Irodalmi* és a *Folyóirat* rovatban szintén jól használható forrásokat közölt, valamint a Levéltárosok Lapját is említette. Külön ismertetést adott a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárában őrzött családi levéltárakról. Célja tehát kettős volt: az egyik, a már meglévő adatok alapján a közlés, a másik pedig a kutatást

elősegítő információszerzés. A *Pályadíjak* itt is megjelentek, természetesen bevételt remélve. A lap előfizetői ára egész évre 10 korona volt, fél évre 5 korona míg egy szám 1 koronába került. Annak ellenére, hogy a Grill cég, mint régi, tapasztalt vállalkozás felkarolta a kiadást, ez a lap sem vált sikeressé. Összesen két száma ismert. Nyilvánvaló, hogy az időközben kitört I. világháború is akadályozta lap kiadását. Összegezve elmondható, hogy Kempelen Béla mindent megtett üzlete sikeres működéséért. Lelkesen gyűjtötte az adatokat és jelentős összegeket költött e sikertelen üzletekre. A várt eredmény azonban egyelőre elmaradt.

Magyarország Címereskönyve és a Magyar Nemes Családok Címerei

Kempelen kétségkívül legnagyobb vállalkozása Magyar Nemes Családok többkötetes megjelentetése volt, de feltételezzük, hogy a Magyarország Címereskönyve című kötetben is közreműködött. A könyvsorozat elkészítéséhez Kempelen pártoló, szerkesztő munkatársakat és támogatót, valamint adatszolgáltató megrendelőket keresett. A Magyarország Címereskönyvének szerkesztősége főként szakmai személyekből, levéltárosokból állt. Kempelen itt csak külső munkatársként segédkezhetett. Az 1913-ban megjelent első (és egyetlen) kötetben a bevezető tanulmány megírására ifj. Andrassy Gyula grófort, valóságos belső titkos tanácsost, országgyűlési képviselőt, MTA-tagot kérték fel. A kiadó és szerkesztőség tehát egy prominens személy nevével jelzett kiadványt publikált. A felkérés célja elsősorban a mű hitelességének megerősítése, valamint értékesítési esélyeinek növelése volt. Ez az akkori üzleti életben bevált módszer volt a termékek eladására. Mindemellett szándékuk volt az is, hogy az Andrassy nevével fémjelzett munka összeállítása megmozgassa az e témában amúgy is igen zárkózott nemesség adatközlését. A felállított szerkesztőbizottságban több, a témában járatos szakember, kutató, vármegyei levéltáros vett részt.¹¹ Kempelen későbbi munkái összeállításában is minden bizonnyal nagy szakmai segítséget kapott tőlük, ugyanakkor nem egyszer konfliktusba is kerültek az azonos üzleti érdekek miatt. Mindezek ellenére a korábbi levélváltások, illetve a levéltárosok megkeresése összehozhatta az ezzel foglalkozó szakmai grémiumot, már csak emiatt sem tekinthetők teljesen sikertelennek Kempelen korábbi kiadási és sajtópróbálkozásai, hiszen az eredmény hosszabb távon mutatkozott meg. A két könyvsorozat elindításához igen sok adatra, azok összegyűjtésére, rendszerezésére volt szükség. A kötetek megindítása előtt ezek nagy részt megtörténtek. „E vállalkozás előtt azonban megnyíltak

⁹ *Kempelen Béla: Magyar Nemesi Almanach*. Bp., 1910. 3–4

¹⁰ A Grill Károly könyvkiadó egyike volt az akkor legrégebben működő könyvkiadónak és forgalmazónak. Főként tudományos irodalom terjesztésével foglalkoztak a 19. század közepén. A céget 1841-ben alapította Geibel Károly Frigyes. A cég hamar Pest legnagyobb könyvforgalmú üzlete lett, amely kiadással is foglalkozott. A tulajdonos 1849 után eladta céget unokaöccsének, akitől 1860-ban Grill Károly vett meg. A cég nevét ilyen formában (Grill-féle könyvkereskedés) 1868-tól használta. Grill Károly halála után özvegye majd fia Grill Richárd vitte tovább az üzletet. A könyvkereskedést 1889-ben Balázs Adolf vásárolta meg. 1893-ban Strasser Richárd és Strasser Bertalan vették át a cég vezetését. 1905-ben a könyvkiadás és kereskedés kettévált. A Grill-féle könyvkereskedést Benkő Gyula vette át és a Dorottya utcában működtette azt. A kiadó a Veres Pálné utca 3. szám alatt üzemelt. Főként jogi szakmunkákat, sorozatokat, gazdasági könyveket publikáltak. Kempelen úgy tűnik, hogy Strasserékkel volt üzleti kapcsolatban. A Magyar Nemes Családok kiadását a kiadó propagálta és vállalta. A háború után nehézségekkel küzdött a kiadó. A könyvkereskedés 1936-ban Gergely R.t néven működött tovább.

¹¹ A szerkesztőbizottság tagjai voltak: Dr. Alapi Gyula Komárom vármegye levéltárosa, Dongó Gyárfás Géza Zemplén vármegye levéltárosa, Gorzó Bertalan Szatmár vármegye levéltárosa, Dr. Magasházy Béla Borsod vármegye levéltárosa, Osváth Lajos Bihar vármegye főlevéltárosa, Pálmay József családtörténeti író Marosvásárhely, Pethes Kálmán Szolnok-Doboka vármegye levéltárosa és Romhányi János Nyitra vármegye főlevéltárosa. Mindemellett további állandó munkatársak is segítségül voltak. Főként városi levéltárosok, közigazgatási vezetők aljegyzők, polgármesterek. Ezen munkatársak névsorát lásd: Magyarország Címeres Könyve. Bp., 1913. 5.

a levéltárak. (...) És az a körülmény, hogy a magyar levéltár-noki kar legnagyobb része e vállalat munkatársai sorába lépett, biztosítja a munka teljességét és megbízhatóságát, melyre törekednünk kellett.”¹² Mindemellett kérdőívvel és kérelemmel fordultak az egyes családokhoz, főként adatgyűjtés céljából. E megkeresés szövegének legfontosabb szakaszát az alábbiakban közöljük:

„Kérem a nemességi adatgyűjtés ügyében. Mellékelünk egy kérdőívet és tisztelettel kérjük ez nagybecsű családja címerének rajzával, az összes heraldikai, családtörténeti s leszármazási adatokkal kitöltve kegyesen visszajuttatni. Rengeteg kutatás és megfeszített erejű fáradozás után elmondhatjuk: a magyar főnemesi és nemesi családok címereinek és családtörténeti s leszármazási adatainak nagyobb része kezeink között rendelkezésünkre áll. De bár a művészek festette címerek ezrei várják már, hogy albumalakú műlapokon ötszínű gyönyörű reprodukálásban, Magyarország Címereskönyvében megjelenjenek s a családtörténeti adatok és a családfák is nagyrészt összegyűjtve állanak, a Magyar Nemes Családok 12-15 kötetes gyűjteményben évszázadokra szólóan megörökíttessenek, munkánkat mégsem tekinthetjük teljesnek. Múlhatatlanul szükségük van arra, hogy az összegyűjtött adatcomplexumot a családi feljegyzésekkel összehasonlítsuk. A szerkesztőség ezért elhatározta, hogy a végső ellenőrzés lehetővé tétele érdekében a magyar főnemesi és nemesi családok illusztris tagjaihoz fordul, s kéri, hogy a Magyarország címereskönyve és a Magyar Nemes Családok ellenőrzése, helyreigazítása és kiegészítése céljából családai összes heraldikai, családtörténeti és leszármazási adatait közölni s e célból a mellékelt kérdőívet kitöltve visszaküldeni kegyeskedjenek. Mi minden közlést előveszünk, felhasználunk, a szerkesztőség tagjai között szigorú revízió céljából szétosztunk, a kérdőívek egyes pontjait összehasonlítjuk a saját adatinkkal, az ellentétes dolgoknak utánajárunk s mindezt természetesen teljesen díjtalanul tesszük, sőt mi érezzük lekötöztetettnek magunkat, amiért módot kaptunk tökéletesíteni feladatunkat, mire a legdíszesebb s legelőkelőbb helyről történt ösztönzésre vállalkoztunk.

A magyar arisztokrácia és nemesség példátlan érdeklődése s a lelkes támogatás, amely Első Ferenc József királyunk Őfelségétől kezdve a hivatalos világ és társadalmi élet összes előkelőségeit előfizetőinktől szerezte meg, valamint hatalmas kiadóintézetünk milliós tőkeereje biztosítja, hogy a megkezdett feladat a legtokéletesebb apparátussal kerül megvalósításra.”

Kezdetben e munka kitűnő vállalkozásnak mutatkozott. A Grill Károly Könyvkiadóvállalat nem kis áldozatot vállalt a mű megjelentetésében. (2. kép) A tervezet szerint a családok címereit egy-egy jeles művész által festett, színes a Franklin Társulat által reprodukált műlapon szándékoztak bemutatni e kötetekben. Minden kötetbe 200 műlapot terveztek. A sorozat hat kötetből állt volna, amelyből sajnos csak az első jelent meg 1913-ban, amely azóta is alapmunkának tekinthető. Megjelenése nemcsak tudományos tett, hanem üzleti vállalkozás is

¹² Magyarország Címeres Könyve. (Szerk. Alapi Gyula.) Bp., 1913. Bevezetés.

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

TELEFON 44-75. BUDAPEST, TELEFON 134-47.
IV., VERES PÁLNÉ-UTCA 3.

Előfizetési felhívás:

MAGYARORSZÁG CIMERES KÖNYVE.

Bevezette: **Gróf ANDRÁSSY GYULA.**

Nyolcz gyönyörű albumalaku kötet, ötszínben nyomott remek kiállítás.

Egyes kötet előfizetési ára **70 korona.**

Hazánk nemességének címerei, eredeti levéltári kutatások alapján összeállítva.

Magyar Nemes Családok.

Főnemesi és nemesi családok teljes genealogiája.

Szerkeszti: **KEMPELEN BÉLA.**

Egyes kötet ára díszes vászonkötésben **23.— korona.**

Grill Károly könyvkiadóvállalatánál enzel megrendelem MAGYARORSZÁG CIMERESKÖNYVE és a MAGYAR NEMES CSALÁDOK című mű családokra vonatkozó egy-egy kötetét **80 korona kedvezményes árral** és kötelezem magam arra, hogy a vételárat 191... évi... hó... től kezdődően havi... azaz... koronás részletekben pontosan törlesztem. A részletek elmulasztása esetén az egész mű hátralékos vételára esedékesül válik. Per esetén bármely budapesti járásbírósig illetékes. Fizetendő Budapesten

Hely és kelet:

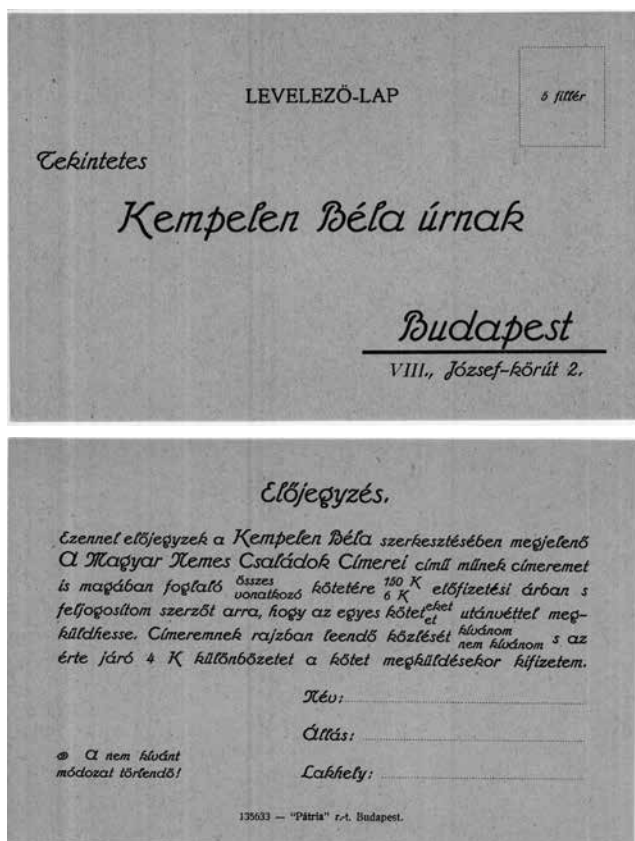
Név és állás:

Olvasható aláírást kérünk.

2. kép – A Grill Könyvkiadóvállalat előfizetési felhívása a Kempelen-szerkesztette kötetekre.

volt. A hat kötet ára 380 korona lett volna, egy kötetet pedig előfizetve 70 koronáért árusított a Grill Kiadóvállalat. A bolti ár azonban ennél magasabb volt.¹³ „Ennek a 6 kötetnek 380 korona az ára, ezért a 380 koronáért minden nemes család saját és az összes kiváló nemesi családok címereinek ragyogó emlékművét kapja meg iparművészeti ékességű bekötésben. A családjukra vonatkozó kötetet, tehát azon albumot, amelyben a családi címer reprodukálva, külön csak szerezhetik meg, akik a munka tökéletesítéséhez a mellékelt kérdőív beküldésével hozzájárulnak és a kérdőív végén lévő jogosítványt aláírják.” Látható tehát, hogy a megszerzést feltételhez, de kedvezményekhez is kötötték. Mindezekből arra következtethetünk, hogy a borsos ár mellett a kedvezmények ellenére is kevesen vállalkoztak a megrendelésre, avagy adataik beküldésére. A kötetek folytatásának gátat szabott az I. világháború kitörése, valamint az azt követő gazdasági nehézségek. 1914 áprilisában a Grill Kiadóval és az említett szerkesztőséggel is konfliktusba került Kempelen. A szerkesztőség közzétett egy

¹³ Erre vonatkozóan közöljük az előfizetési felhívás hirdetését.

3. kép – Előjegyzési szelvény a Magyar Nemes Családok Címerei kötetére

körlevelet, amely szerint üzleti elveivel nem értenek egyet, sőt nehezményezték, hogy Kempelen a Grill céget elárúsítóként tüntette fel saját kiadású munkájához. „Nagyméltóságú / Méltóságos / Nagyságos Uram! A tudomány érdekében szükségesnek tartjuk a t. közönséget tisztelettel értesíteni, hogy a Kempelen Béla úr által hirdetett Magyar Nemes Családok Címerei című munka nem azonos a törvényhatósági levéltárosok „Magyarország Címeres Könyve (Liber Armorum Hungariae) című művével és hogy a tekintélyes GRILL cégnek Kempelen Béla ezen munkájához semmi köze sincsen; sőt a GRILL cég Kempelen urat egyenesen eltította, hogy lapján a céget, mint elárúsítót hirdesse.

Arról is értesítjük a t. címet, hogy a törvényhatósági levéltárosok Kempelen Béla urat, üzleti elveken álló munkáiban nem támogatják, mert kiadott prospektusa szerint, címeres könyvébe csak azon családok címereit fogja közölni, melyek ezt kifejezetten kívánják, illetve előfizetnek s a címerek beküldését azoktól kéri. Budapest, 1914. április hó 5-én. A Magyarország Címeres Könyvének szerkesztősege.” A levéltárosok Kempelen üzleti elveit nehezményezték, de nyilvánvaló, hogy egy másik azonos témában megjelent munka üzleti érdekeiket sértette. Kempelen *Magyar Nemes Családok Címerei* című munkája röviddel az ő munkájuk után 1914-ben jelent meg a Pátria r.t. kiadásában. Nyilván nem volt szerencsés a két kötetet egy időben megjelentetni. Mindenesetre

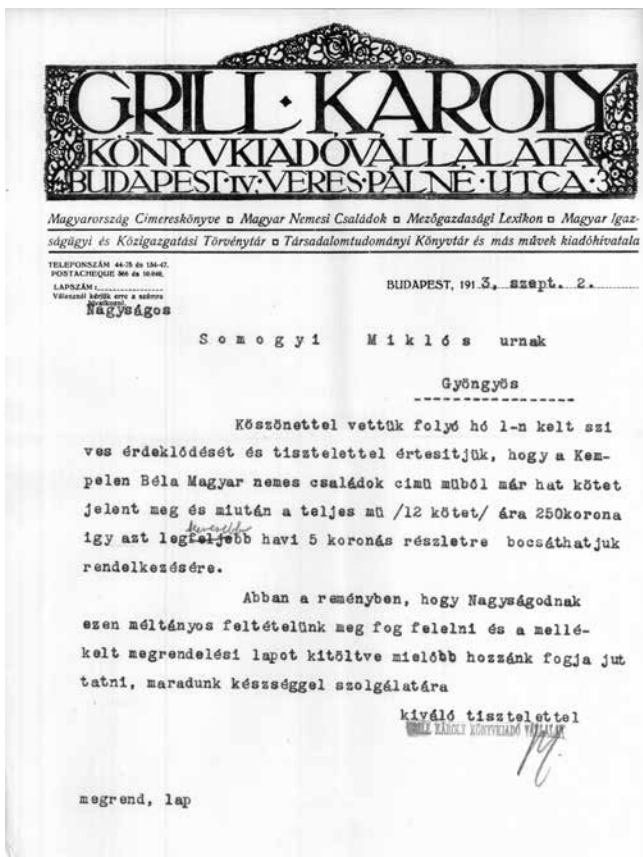
kapcsolata a kiadóval továbbra is fennmaradt, hiszen később a Magyar Nemes Családok sorozat kiadója lett a Grill cég. A Magyar Nemes Családok Címerei című munkát összesen 25 kötetre tervezte Kempelen, amelyből hasonlóan a konkurens kötethez csak egyetlen egy kötet jelent meg. „Minden kötet nyolc ív terjedelemben (...) a legfinomabb merített papíron, díszes selyemkötésben jelenik meg, elől heraldikai táblázattal, autotypiai úton előállított címerrajzokkal. Így címerrajzokon azonban csak azon családok címerei fognak közölni melyek ezt kifejezetten kívánják (tehát akik fizetnek érte). Az ezzel járó költségek úgy vannak megszabva, hogy előreláthatólag minden család sietni fog annak a kívánságának kifejezésével, hogy címere rajzban közöltessék. A Magyar Nemes Családok Címerei minden kötetjének ára 6 korona; azon előfizető részére, aki címerének rajzban leendő felvételét ohajtja 10 korona, de ezzel szemben az autotypia alapjául szolgáló tollrajz s a klisé az előfizetőé lesz. (...) A 25 kötetből álló teljes mű előfizetési ára 150 korona. (...) Az első kötetek előkészítés alatt állanak s az I. kötet jövő év január havában feltétlenül megjelenik. A vonatkozó előjegyzést levelezőlap formában csatolom. Tisztelettel: Kempelen Béla.”¹⁴ (3. kép)

A Magyar Nemes Családok

A *Magyar Nemes Családok* szerkesztése és összeállítása hatalmas feladat és rendkívül kockázatos üzleti vállalkozás volt, de a sorozat évek hosszú sora alatt mégis megjelent. Az első kötetet a Grillékkel való korábbi üzleti kapcsolat révén már 1911-ben kiadták. Eredetileg 12-15 kötetre tervezték a munkát, amelynek akkori előfizetési ára 250 korona volt. „A Magyar Nemes Családok tizenkét kötetben lesz teljes, de lehetséges, hogy a hatalmas anyag tizenöt kötetben sem fog elférni. Ez a hallatlan kutatási munka árán készülő mű egy genealógiai encyclopédia, a leggazdagabb és legtökéletesebb, sőt az egyetlen teljes mű, amint létrehozni sikerült s amiben az összes újkori kutatások összes eredményei fel vannak dolgozva.” – olvasható az előfizetési reklámhirdetésében, amelyben szintén előfizetői kedvezményeket adtak a megrendelőknek és adatszolgáltatóknak. Az első kötet előszavában így ír Kempelen Béla munkájáról: „Az utolsó félszázad azonban mely alatt a tudományos kutatások egymagukban többet eredményeztek mint az előző századok egész irodalma, annyi új felfedezéssel és adattal gazdagította a családtörténeti tudományt, hogy Nagy Iván hiányai mind érezhetőbbé váltak s a közönség, mely útbaigazításul fordul hozzám, már alig-alig találja benne amit keres. Természetesen a Magyar Nemes Családok szintén nem lesz tökéletes munkám, ilyet e nemben sohasem írtak és sohasem fognak írni, de összehasonlíthatatlanul bővebb, a családok számát tekintve sokkal gazdagabb és adatai tekintetében hitelesebb lesz, mint Nagy Iván.”¹⁵

¹⁴ Részlet abból a tájékoztató füzetből, amely a Magyar Nemes Családok Címerei című munkát és Kempelen családtörténeti irodáját propagálta. Pátria r.t. kiadása. Bp., 1913.

¹⁵ Magyar Nemes Családok. I. (Szerk. Kempelen Béla.) Bp., 1911. III–IV.

4. kép – A Magyar Nemes Családok első hat kötetének megjelenéséről tudósító levél, 1913.

1-jén Budapesten kelt levele, amelyet Somogy Miklósnak küldött Gyöngyösre családjának bekerülése és adatszolgáltatása ügyében. „Mult hó 15. kelt b. (becses) adatközésre va szerencsém értesíteni miszerint azokat csak az S betűs anyag feldolgozásánál vehetem majd kritika alá. Egyet azonban máris megjegyzek, hogy a családdal csak abban az esetben foglalkozhatom majd részletesebben, ha Uraságotat is munkánk előfizetői között tiszteletjük és pedig a szerint részletesebben, amelyik műre előfizetni méltóztatik. Abban a feltevésben, hogy ez nem képez akadályt arra nézve, hogy családja kimerítően legyen tárgyalható maradtam kiváló tisztelettel: Kempelen Béla. U.I. A megrendelést kérem közvetlenül hozzám küldeni.” (5. kép) Egy későbbi 1914-es levél szerint már 30 korona plusz összeg megfizetésére hívja fel a figyelmet Kempelen Béla. (6. kép) „A küldött családtörténeti és leszármazási adatokat egész terjedelemben csak oly feltétel alatt közölhetem, ha ezt 30 koronával honorálni méltóztatik.” Kempelennek mint szerkesztőnek igen nehéz lehetett a dolga a különböző családi érdekek megnyilvánulásai miatt. Néhány család a felülreprezentáltság lehetőségét felhasználva nagyobb támogatási összeggel honorálta a bekerülést, mások pedig akiktől

¹⁶ Magyar Nemes Családok. X. (Szerk. Kempelen Béla.) Győri Győr-Bp., 1932. Zárszó.

Kismagyari Kempelen Béla
családtörténeti irodája (Genealogisches Institut)
Budapest, VIII., József-körút 2. + Telefon. József 20-22.

A Magyar Nemes Családok szerkesztője

Teljesen munkálat, kiknek családok vagy más családok nevezésére, címére és leírására nemcsak az adatok vannak, azokat illeti azonosításuk.

Mindenem családörténeti kérések: magyar és külföldi nemesek, címer, előnév, születés, kereset, stb. felől tájékoztatás; irókai ügyekben lemondást igazoló iratok beszerzése; minden nemesi ügy ellátása.

Isakönyvtár, + Gényeg adatoktelep.

Budapest, 1913. szept. 1.

nyáron Balatonaliga, saját villa.

Nagyságos

Somogyi Miklós urnak,

Gyöngyös.

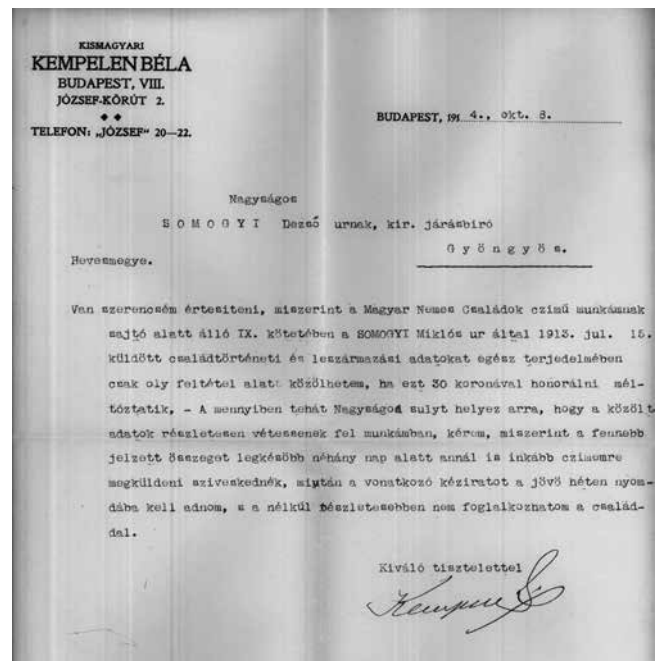
Mult hó 16. kelt b. adatközlésére van szerencsém értesíteni, miszerint azokat csak az S betűs anyag feldolgozásánál vehetem majd kritika alá. Egyet azonban máris megjegyzek, hogy a családdal csak abban az esetben foglalkozhatom majd részletesebben, ha Uraságotat is munkánk előfizetői között tiszteletjük és pedig a szerint részletesebben, amelyik műre előfizetni méltóztatik. Abban a feltevésben, hogy ez nem képez akadályt arra nézve, hogy családja kimerítően legyen tárgyalható, maradtam

kiváló tisztelettel

Kempelen Béla

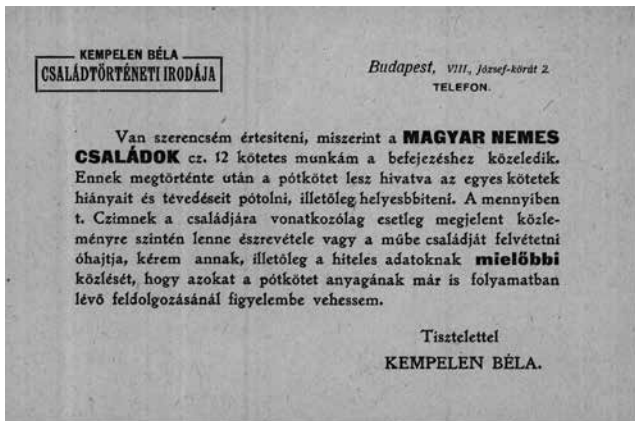
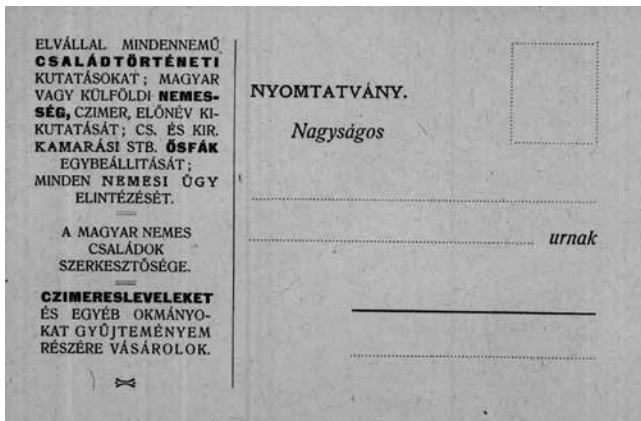
U. I. A megrendelést kérem közvetlenül hozzám küldeni.

5. kép – Kempelen Béla levele Somogyi Miklósnak, 1913

6. kép – Kempelen levele a Somogyi családhoz, 1914

anyagi támogatást várt teljesen érdektelenek maradtak. Azt is látjuk, már ebből a pár közölt levélből is, hogy nem egy esetben Kempelen szaktudása és kutatási eredményei szembekeverülhettek a bizonyos családokban hagyományosan fennmaradt helytelen és téves hagyományokkal. Ez vonatkozhatott

7. kép – Adatkiegészítést kérő nyomtatvány a Magyar Nemes Családok pótkötete számára

a címerleírásra, azok változataira és a helytelen genealógiára. Kempelen Béla úgy tűnik, hogy a begyűjtött források és információk felhasználásával helyes és korrekt forráskritikát alkalmazott. Mindemellett szerkesztőként és szerzőként fenntartotta magának az önálló „javítási-szerkesztési” jogokat, így az adatközléseket válogatva, vagy mellőzve is közölhette. „Minden adatközléssel szemben fenntartván magamnak azt a jogot, hogy abból mit és mennyit közlök, e tekintetben felelősségre nem vagyok vonható és nem is tartozom igazolni, hogy miért hagyok ki azokból egyet-mást, vagy mellőzöm az egész közlését.” Emiatt sokszor kapott kritikát, továbbá megrendelőket és támogatókat is veszített. Kijelenthetjük azonban, hogy mindig a jó szándék és a korrekt szakmai eljárás vezérelte, ugyanakkor a mecénatúrát és az adatszolgáltatásokat készségesen elfogadta. „Végül köszönetemet fejezem ki mindazoknak akik munkámban bármiféle vonatkozásban támogattak. Kérem további támogatásukat. Az érdekelt családokat, a könyv minden olvasóját kérem, hogy az esetleges hibákat és hiányokat velem közölni szíveskedjék. A pótkötetben lesz alkalom azok helyesbítésére.”¹⁷ (7. kép)

A korabeli üzleti lehetőségeket Kempelen jól felhasználta, így ki tudta adni köteteit. Bár ezzel a módszerrel az utókor számára nélkülözhetetlen források és tudáshalmaz egy

jelentős része a szelekció miatt nem került nyilvánosság elé. Szakkönyvtáráról, összegyűjtött adatairól, levelezéséről a korabeli gazdasági érdekek, illetve a halála utáni érdektelenség miatt ma már semmit sem tudunk. Előző cikkemből is kitűnik, hogy saját családi felvételei is a VII. kerületi antikvitás sötét polcaira kerültek.

Kempelen Béla szorgalmára és kitarására szükség volt üzleti vállalkozásában. Egy olyan világban próbált sikereket elérni, ahol számos nem várt akadályba ütközött, és úttörőként kellett egy családtörténeti vállalkozást és kiadót működtetni. A siker hosszú távon és szakmailag értékelhető igazán, nem pedig pillanatnyilag és pusztán pénzügyileg. Kempelen sok csalódáson ment keresztül, de nem adta fel munkáját. Mélyen érintette, ha az általa felkeresett család múltja iránt nem érdeklődött. Ennek a véleményének többször is hangot adott. Így ír erről 1932-ben a *Magyar Nemesi Családok* zárszavában: „A kényszerült nemtörődömség vagy a család múltja iránti érdeklődéssel szemben egyre jobban megnyilvánuló eltávolodás maholnap elfeledtetni velük apjuk emlékét is, nemhogy tudnának valamit származásukról és ismernék családfájukat amelynek egy-egy hajtásai.”

Utolsó munkái

Kempelen Béla idősödve sem hanyagolta el vállalkozását. Szerényen és kitaróan működtette azt azonos helyen, Budapesten a József körút 2. szám alatt. Nyilvánvalóan megélhetési kényszerből 1927 és 1934 között az Országos Társadalombiztosító Intézetnél volt kénytelen dolgozni, korábban pedig a Zalai Közlöny felelős szerkesztőjeként működött. Nincs kimutatásunk, de valószínűleg voltak olyan üzleti kiadásai, amelyek nem térültek meg sohasem, de amelyek eredményét ma már az általa kiadott kiadványokban rendkívül nagyra értékelhetünk. Igen nagy fába vágta fejszéjét, gyakran a tömegtelen anyag és természetesen a rendelkezésére álló rövid idő, valamint a pénzühiány miatt sokszor a lehetetlenre vállalkozott.

1931-ben saját kiadásában jelent meg a *Magyar Főrangú Családok* című kötete, amelyről így ír: „Az eredetileg két vaskos kötetre tervezett jelen munkámat a viszonyok kényszerítő nyomása alatt kénytelen voltam a benti terjedelemre összezsugorítani. Amikor évekkkel ezelőtt hozzáfogtam a Magyar Főrangú Családok történetének meglehetősen részletes feldolgozásához, elgondolásom az volt, hogy közreadom valamennyi élő és kihalt családnak teljes leszármazását, címerrajzát vagy legalább címerleírását. Azonban a munkám iránti érdeklődés sokkal mérsékeltebb volt, semhogy egy ilyen nagyszabású mű kiadásával járó kockázatot magamra vállalhattam volna.” A nehézségek ellenére azonban mégis megszületett a munka. A műben csak röviden tárgyalja az egyes családokat, a kihaltakat pedig csak felsorolja. A címerrajzokat és leírásokat nagyrészt elhagyta, amiért elnézést kért olvasóitól: „Emiatt szíves elnézést kérek, kik munkámmal szemben bizalmukat elősegítették. (...) Nem az én igyekezetemen múlt, hogy mindegyikkel nem foglalkozhattam az általam óhajtott terjedelemben.”

¹⁷ Magyar Nemes Családok. I. (Szerk. Kempelen Béla.) Bp., 1911. III–IV.

Az idősödő Kempelen az 1930-as, 1940-es években már új családtörténeti megközelítésekkel és más társadalmi rétegekkel is foglalkozott. A nemesek mellett a polgárcsaládokról és a magyar zsidó családokról jelentetett meg szintén saját kiadásban kiadványokat. Ezeket kereskedelemtörténeti szempontból rendkívül nagy forrásértékűnek, történetileg hitelesnek tekintjük, bár némely adat pontatlan, ám ezzel együtt azóta is használjuk őket.

A *Magyar Zsidó Családok* három kötetben 1937-1939 között jelent meg. A gyűjtés módszere ebben a tekintetben sem változott: vállalkozása begyűjtötte az adatokat és felkereste a családokat. (Nagyon valószínű, hogy irodájában az idők során voltak segítő alkalmazottak is, erre azonban egyelőre nincs adatunk.) A családok által küldött kiegészítéseket a további kötetekben jelentette meg.

1940-ben napvilágot látott a *Családkönyv I. Nemes családok polgár családok* című könyve, amelyet több kötetre tervezett, ám idős kora, valamint a II. világháború és az azt követő rendszerváltás és ideológiai átmenet nem tette lehetővé további munkáinak kiadását. Ez volt – ismereteink szerint – az utolsó általa saját kiadásként szerkesztett, megírt és kiadott kötet. A kevésbé ismert mű kitűnő adatokat szolgáltat a városi polgárság, valamint a kereskedelem- és ipartörténet kutatóinak. Sajnálatos, hogy csak egy kötet jelent meg belőle. „Százötvenkét száz év alatt így ki is cserélődik minden város polgári társadalma. Ötven-hatvan évvel ezelőtt még virágzott műhelyeknek és üzleteknek új tulajdonosaik vannak. Nagymúltú iparos- és kereskedő családok utódai közül nem egy szinte szégyenli azt, hogy ősei vagy éppen még nagyatyja iparos vagy kereskedő volt. Pedig ha csak egy futó pillantást is vetünk az ebben a kötetben ismertetett polgárcsaládok névsorára, meg

kell állapítanunk, hogy nincs mit szégyenkezniük miattuk. (...) Munkám részint címerrajzokkal, részint arcképekkel, részint más történelmi érdekességű reprodukciókkal jelenik meg. Úgy az egyes családok ismertetése, mint a rajzok szolgáljanak buzdításul az ősök emléke iránti kegyeletnek hasonló megnyilatkozására.”

A sors úgy hozta, hogy ez lett utolsó munkája, s ez nem a véletlenek összjátéka. Kempelen Bélát kitűnő családtörténeti íróként és heraldikusként ismerjük, de emellett rendkívül ambiciózus (bár sikertelen) vállalkozó üzletemberként is értékelhetjük. Szerencsére a II. világháború utáni új rendszert már csak részben élhette meg, 78 évesen 1952. augusztus 27-én elhunyt Budapesten. Az 1948-as államosítással vállalkozása is tönkrement, a rendszer ideológiája pedig nem tűrte az efféle „áltudományok” létezését, illetve művelőit. Kempelen Bélát mint vállalkozót és mint kutatót sajátos szempontból értékeltem. Életének és munkáinak részletesebb feltárása a további kutatás feladata lehet, amely remélem másokat is kutatásra ösztönöz. E tanulmány megírása csupán az eddig fellelt reklámanyagok és levelezések forrásán alapult. A jövőben érdemes lenne felfedni és ismertetni Kempelen hatalmas irat-, és könyvtárának adatait vagy azok hollétét. Üzleti és egyéb levelezései a családi levéltárakban minden bizonnyal fennmaradtak, mint azt a közölt példák alapján láthattuk. Ennek feltárása is feladatunk, hiszen napjainkban a családtörténet és heraldika kutatása ismét virágzik. Szorgalmával és kitartásával Kempelen követendő példát mutat. Azzal a Tompa Mihály által papírra vetett gondolattal zárom tanulmányomat, melyet minden bizonnyal Kempelen Béla is egész életén át megfontolandónak tartott. „Mert a boldogságra kevés a jelen, a múlton épül az, s az emlékezeten.”

